

01

ที่ซึ่งกล้วยไม้ แตกหน่อจากกอหญ้า

โดย : กลุ่มหญ้าแพรกสาละวิน จ.แม่ฮ่องสอน

‘กล้วยไม้’ อาจเป็นเพียงพืชเศรษฐกิจในสายตาของแม่ค้าไม้ดอก และอาจเป็นเพียงพืชสวยงามในสายตาของคนทั่วไป แต่สำหรับชาวบ้านป่า กล้วยไม้ นอกจากจะมีความสวยงามเฉพาะตัวแล้ว ยังเป็นดัชนีชี้วัดถึงความอุดมสมบูรณ์ของดินป่านั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

เพราะกว่าที่กล้วยไม้จะเจริญเติบโตและผลิตดอกอันสวยงามได้ ย่อมต้องอาศัยอุณหภูมิ แสงแดด ความชื้น และสารอาหารในปริมาณที่เหมาะสม ซึ่งป่าไม้ในประเทศไทยมีปัจจัยดังกล่าวพร้อมสรรพ จึงไม่น่าแปลกใจที่ในอดีตจะพบว่าเรามีพันธุ์กล้วยไม้ป่าอยู่ไม่ต่ำกว่า 1,000 ชนิด แต่ปัจจุบัน สัตินักล่ากำลังถูกลบเลือนไป ทั้งจากการลักลอบเก็บกล้วยไม้ป่าเพื่อนำไปขาย และจากความเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่าอันเกิดจากน้ำมือมนุษย์

อย่างไรก็ตาม ใน ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ประสบปัญหา กลับมีหญ้าแพรกกอหนึ่งแตกหน่อขึ้นมา และขึ้นอาสาที่จะนำความอุดมสมบูรณ์ และกล้วยไม้กลับคืนสู่ป่าของพวกเขาอีกครั้งหนึ่ง

ขอชวนไปรู้จักกับหญ้าแพรกกอนี้ แล้วคุณจะพบว่า การที่กล้วยไม้และดินป่าจะดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน อาจไม่ได้อยู่ที่การใช้ไม้ค้ำยันหรือล้อมรั้วลวดหนาม แต่อยู่ที่การอุ้มชูจากหญ้าแพรกกอเล็กๆ เหล่านี้

วันที่กล้วยไม้หายไป จากแม่สามแลบ

ด้วยที่ตั้งซึ่งเป็นพื้นที่ราบกลางหุบเขาสลับซับซ้อนอันอุดมด้วยผืนป่าที่สมบูรณ์ ทำให้ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ต้นกำเนิดของลำห้วยหลายสาย เช่น ลำห้วยแม่สามแลบ ลำห้วยแม่ลามา ลำห้วยแม่โปว ฯลฯ โดยทั้งหมดจะไหลลงสู่แม่น้ำสาละวิน ซึ่งกั้นชายแดนระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า

ความอุดมสมบูรณ์ของแม่สามแลบนี้ ได้กลายเป็นที่พึ่งในการดำรงชีวิตของคนพื้นถิ่นในละแวกมาช้านาน โดยเฉพาะชุมชนปกากะญอ ที่มีวิถีชีวิตพึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติ ได้อาศัยทำการเกษตร อาทิ ข้าวไร่ ไร่มัน ไร่ข้าวโพด มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม หากสมันอันอบอุ่นเป็นทีหมายตาของนายพรานฉันทไธ ความอุดมสมบูรณ์ของแม่สามแลบก็ตกอยู่ในชะตากรรมเดียวกันฉันทไธ ด้วยพื้นที่ของ ต.แม่สามแลบ ตั้งอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ ทำให้ชุมชนมีข้อจำกัดเรื่องที่ดินทำกิน รวมไปถึงการเป็นพื้นที่ตะเข็บชายแดน ทำให้มีชาวพม่าอพยพเข้าออกอยู่ตลอดเวลา ด้วยสาเหตุเหล่านี้จึงทำให้ป่าต้นน้ำถูกบุกรุก ทั้งการตัดไม้สักเพื่อลักลอบขาย ตัดไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย บุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่ ปัญหาไฟไหม้ป่าจากการเผาไร่ ฯลฯ ต่างๆ เหล่านี้ทำให้สภาพของป่าต้นน้ำทรุดโทรมลง ลำห้วยหลายสายเล็กสืบและแห้งขอด สัตว์น้ำอย่างกุ้งหอยปูปลาลดจำนวนลงอย่างน่าใจหาย น้ำกินน้ำใช้ที่เคยมีก็ต้องกระเบียดกระเสียรขึ้นยามหน้าแล้ง รวมไปถึงของป่าและพันธุ์พืชสำคัญอย่างกล้วยไม้ป่า ก็กลายเป็นของหายาก เนื่องจากถูกลักลอบเก็บไปขายและไม่สามารถเติบโตได้เองเพราะสภาพแวดล้อมย่ำแย่ลง โดยเฉพาะกล้วยไม้อากาศที่เติบโตตามต้นไม้ใหญ่ เมื่อปราศจากลำแข้งของไม้ใหญ่ที่ถูกลักลอบตัดไปแล้ว กล้วยไม้ประเภทนี้จะเติบโตขึ้นจากที่ใด

นี่คือประเด็นปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง ทั้งคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่โดยตรงของคนรุ่นปัจจุบัน และวิถีในอนาคตของลูกหลานที่จะต้องเติบโตมาในสภาพขาดพร่อง และหลุดออกจากวิถีวัฒนธรรมของชุมชนแต่เดิมที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติไปอย่างน่าเสียดาย

แต่ก่อนที่จะถึงวันนั้น โชคดีที่ในวันนี้ยังมีกลุ่มเยาวชนที่เล็งเห็นถึงปัญหาที่ว่า และลุกขึ้นมาชวนเด็ก เยาวชน และคนในชุมชนปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของ ต.แม่สามแลบ ให้กลับคืน ในนาม ‘กลุ่มเยาวชนหญ้าแพรกสาละวิน’

กลุ่มเยาวชนหญ้าแพรกสาละวิน คือ กลุ่มแกนนำเยาวชนกลุ่มหนึ่งใน ต.แม่สามแลบ ซึ่งได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถของตนด้วยการเข้าร่วมกับโครงการพัฒนาต่างๆ มากมายที่ลงไปในพื้นที่ เริ่มตั้งแต่การเข้าร่วมโครงการพัฒนาชนบทแบบบูรณาการฯ จ.แม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 ต่อยอดไปถึงการ

...ป่าต้นน้ำกำลังถูกทำลาย กลัวไม้จึงน่าจะ เป็นเครื่องมือที่จะช่วยในการเรียนรู้ป่าและ รักษาป่าได้

ทำงานจิตอาสาในพื้นที่ ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันปัญญาปิติ ที่ได้จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตภูมิปัญญาปกาเกอะญอลุ่มน้ำสาละวินใน 4 ด้าน คือ การพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน, การพัฒนาการผลิตอาหารด้วยระบบเกษตรธรรมชาติ (ข้าว ผัก เนื้อสัตว์), การดูแลรักษาพื้นที่ป่าต้นน้ำของชุมชน และการดูแลสุขภาพกายและใจ จนเกิดเป็นการตั้งกลุ่มเยาวชนจิตอาสาในชื่อ กลุ่มเยาวชนหญ้าแพรกสาละวิน ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2555

และเป็นในปีเดียวกันนั่นเองที่แกนนำของกลุ่มได้สังเกตเห็นและตระหนักถึงปัญหาที่ป่าต้นน้ำในบ้านเกิดของตนถูกทำลายจนเสื่อมโทรม จึงได้รวมพลังสมองกันจัดทำ 'โครงการกลัวไม้คื่นสู่ป่าเพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำ' ขึ้น

เปิดประเด็นปัญหา จากกล้วยไม้ สู่ป่าต้นน้ำ

“เราคัดเลือกหัวข้อโครงการ ด้วยการแลกเปลี่ยนความสนใจของแต่ละคนค่ะ อย่างนุ้ยสนใจเรื่องสมุนไพรและผ้าทอ เจ๊ะสนใจเรื่องการศึกษา ส่วนเบิ้มสนใจเรื่องกล้วยไม้ คุยไปคุยมาก็ได้ข้อสรุปว่า เราจะทำเรื่องกล้วยไม้ เพราะปัจจุบันคนในชุมชนเข้าไปหากกล้วยไม้เพื่อนำไปขายให้นายทุนเป็นจำนวนมาก ซึ่งเบิ้มเองก็เคยเป็นคนหากกล้วยไม้มาก่อน จึงรู้สถานการณ์ของกล้วยไม้ป่า ประกอบกับเห็นว่า ป่าต้นน้ำกำลังถูกทำลาย กล้วยไม้จึงน่าจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเรียนรู้ป่าและรักษาป่าได้” อัมภา ธวัชวิฑูรย์ หรือ ‘นุ้ย’ หนึ่งในแกนนำของกลุ่ม เล่าถึงที่มาของการระดมความคิด จนเกิดเป็นโครงการกล้วยไม้คืนสู่ป่าเพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำขึ้น

เพราะกล้วยไม้คือดัชนีชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของป่า กลุ่มจึงได้นำกล้วยไม้มาใช้เป็นเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์ โดยการเพาะกล้วยไม้เพื่อมอบคืนสู่ป่า เป็นการสื่อว่าการคืนกล้วยไม้สู่ป่า ก็คือการคืนชีวิตให้แก่ผืนป่า ซึ่งต้องเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของทุกคนในชุมชนนั่นเอง

การดำเนินโครงการ เริ่มต้นจากการที่กลุ่มได้ชักชวนผู้รู้และแกนนำของ 14 ชุมชน หนึ่งใน ต.แม่สามแลบ ในฐานะชุมชนเจ้าของพื้นที่ที่ประสบปัญหา มาร่วมสำรวจ ป่าต้นน้ำและพันธุ์กล้วยไม้ในพื้นที่ป่าสาละวิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนได้ ให้ความสนใจกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และให้ชุมชนได้มีโอกาสสำรวจ ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของตน เด็กและเยาวชนพื้นถิ่นได้รู้จักฐานทรัพยากรที่ มีอยู่และเห็นความสำคัญของป่าต้นน้ำที่เป็นแหล่งอาหาร สมุนไพร ไม้ให้สี เป็น พืชเส้นใย ตลอดจนเป็นแหล่งไม้ใช้สอยที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน

ในการจัดกิจกรรม แกนนำกลุ่มเยาวชนหมู่บ้านแพรงสาละวิน จะเป็น ผู้ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลและภาพถ่ายจากการสำรวจ เพื่อนำมาเรียบเรียงใช้เป็น วัสดุดิบในการจัดเวทีนำเสนอข้อมูลต่อผู้รู้ กรรมการป่าต้นน้ำ และคนในชุมชน รวมไปถึงนำมาจัดทำเป็นคู่มือการเรียนรู้ป่าต้นน้ำและกล้วยไม้ในพื้นที่ฉบับ 3 ภาษา (ภาษาไทย-อังกฤษ-ปกากะญอ) โดยการสนับสนุนจากสถาบันปัญญาปิติ เพื่อ ใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เยาวชนในพื้นที่ต่อไป

“ตอนแรกก็ไม่ได้สนใจเรื่องกล้วยไม้มากเท่าไรค่ะ ทั้งที่เราเองก็อยู่ในป่า แต่ไม่รู้เลยว่ากล้วยไม้ใช้ประโยชน์อะไรได้บ้าง แต่พอมีกิจกรรมการเดินสำรวจ กล้วยไม้และป่าต้นน้ำ เราจึงทราบว่ากล้วยไม้ไม่ได้มีเฉพาะความสวยงาม แต่มี ประโยชน์อีกหลายอย่างในทางสมุนไพร ทำให้เราสนใจเรื่องกล้วยไม้มากขึ้นค่ะ” อัมภิกา บุญทวีสุขใจ หรือ ‘เจ๊ะ’ หนึ่งในแกนนำกลุ่มกล่าวด้วยรอยยิ้ม

จากการจัดกิจกรรม เด็กๆ พบกล้วยไม้ในพื้นที่ป่าต้นน้ำรวม 45 ชนิดพันธุ์ โดยชุมชนนำมาปลูกเลี้ยงไว้ 26 ชนิดพันธุ์ และจากการสำรวจพื้นที่ป่าต้นน้ำทั้ง 14 ชุมชน ได้นำมาสู่การร่างกติกาในการดูแลป่าต้นน้ำร่วมกันของชุมชนในที่สุด รวมถึงร่วมกันบวชป่า และเพาะพันธุ์กล้วยไม้เพื่อมอบคืนสู่ป่า ซึ่งนอกจากจะเป็นการ ฟื้นฟูป่าแล้ว ยังเป็นเครื่องมือให้เด็กในชุมชนได้เรียนรู้ของตนเองไปด้วยในตัว อย่างไรก็ตาม หากย้อนกลับไปพบว่ากว่าที่กิจกรรมนี้จะประสบความสำเร็จ ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย ในช่วงต้น กลุ่มพบปัญหาหลักคือการไม่สามารถสื่อความให้ชาวบ้าน เข้าใจและเข้าร่วมกับโครงการได้

“แรกๆ ชาวบ้านไม่เข้าใจว่าเราจะเพาะกล้วยไม้เพื่อคืนสู่ป่า ชาวบ้านเข้าใจ ว่าเราเพาะไว้เพื่อขาย กว่าจะเข้าใจต้องใช้เวลานานเหมือนกันค่ะ” นุ้ยเล่าให้ฟัง

กลุ่มจึงได้มีการประชุมหารือกัน และนำไปสู่การใช้วิธีเข้าหาผู้นำชุมชน พร้อมกับพยายามเข้าถึงชาวบ้านในทุกๆ หมู่บ้าน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้าน เข้ามาร่วมกิจกรรมให้มากที่สุด

“เราใช้วิธีไปจัดกิจกรรมที่หมู่บ้านเขาเลยคะ โดยทำโครงการสัญญาไปแทบ จะทุกหมู่บ้าน ไปอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจว่า เราอนุรักษ์กล้วยไม้เพื่อคืนกล้วยไม้ สู่ป่า เข้าไปคุยกับผู้นำชุมชน คุยกับกำนันว่าเราทำการอนุรักษ์ป่า พื้นฟูป่านะ ไม่ได้คิดจะทำลายป่า” เจ๊ะเล่าถึงวิธีการที่กลุ่มใช้ ซึ่งนับเป็นอีกหนึ่งบทเรียนที่น้องๆ ได้เรียนรู้

เราใช้วิธีไปจัดกิจกรรมที่หมู่บ้าน...ไปอธิบาย
ให้ชาวบ้านเข้าใจว่า เราอนุรักษ์กล้วยไม้เพื่อ
คืนกล้วยไม้สู่ป่า...ไม่ได้คิดจะทำลายป่า

วันที่หมู่บ้านแพรง ก้าวเดินเพื่อเติบโต

นอกจากกิจกรรมคืนต้นไม้สู่ป่าที่ต้องการสื่อถึงการคืนชีวิตให้ป่าต้นน้ำแล้ว เด็กๆ ยังเกิดแนวคิดที่จะทำให้เด็ก เยาวชน และคนในชุมชน เชื่อมโยงความสำคัญ ของป่าต้นน้ำต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของตนเอง เป็นการเชื่อมโยงปัจจัย 4 เข้ากับ พื้นที่ป่าต้นน้ำ ว่าตราบเท่าที่ป่าต้นน้ำยังอุดมสมบูรณ์ ชุมชนก็ย่อมมีที่พึ่งด้าน ปัจจัย 4 ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง จึงเป็นที่มาของ ค่าย ‘อาหาร ยา ผ้า บ้าน’ โดยกิจกรรมที่ยาวนานถึง 10 วันนี้ ได้ใช้สถานที่จัดงานร่วมกัน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยกระต่าย บ้านแม่ลามาน้อย และบ้านชีวาเดอ โดยในแต่ละหมู่บ้านจะมี เยาวชนแกนนำกลุ่มรับผิดชอบออกแบบกระบวนการเรียนรู้ รวมถึงประสานงาน และบริหารจัดการการทำงานตลอดตั้งแต่กระบวนการแรกจนกระบวนการสุดท้าย

ในค่ายได้พาให้เยาวชนในพื้นที่เรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การทำอาหารพื้นบ้าน ทำยาหม่อง และยาเขียวจากพืชสมุนไพรที่หาได้ในชุมชน เรียนรู้ขั้นตอนการปั่นฝ้าย การสานตะกร้า การย้อมผ้าจากสีธรรมชาติ ร่วมกันทำ ฝายชะลอน้ำ เก็บขยะจากลำธาร พร้อมกับรับฟังความรู้ในการใช้ยา-วิธีเก็บรักษา ยาสามัญประจำบ้าน การป้องกันไข้มาเลเรีย จากสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ต้องพึ่งพาอาศัยป่า

ตลอดการดำเนินกิจกรรมจะมีผู้รู้และแกนนำชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น อย่าง อบต.แม่สามแลบ โรงเรียนให้ความร่วมมือและสนับสนุนการจัดกระบวนการ เรียนรู้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่เป็นอย่างดี ส่งผลให้มีเยาวชนที่สนใจเรียนรู้กับ กลุ่มจำนวนไม่น้อยกว่า 80 คน ซึ่งกลุ่มสามารถพัฒนาแกนนำเยาวชนในชุมชน บนพื้นที่สูงครอบคลุมพื้นที่ 7 หมู่บ้าน คือ บ้านชีวาเดอ บ้านปู่คำ บ้านห้วยแห้ง บ้านเคราะห์บอ บ้านห้วยกระต่าย บ้านแม่ลามาน้อย และบ้านห้วยมะโอ มีแกนนำ เยาวชนที่มีส่วนร่วมในการคิดและดำเนินงานเพิ่มขึ้นจาก 4 คน เป็น 15 คน

ที่สำคัญที่สุดก็คือ เยาวชนของกลุ่มได้เรียนรู้และฝึกฝนพัฒนาตนผ่านการลงมือทำจริง อันเป็นกลยุทธ์ของกลุ่มที่ใช้ การแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความสนใจใคร่รู้ของเยาวชนแต่ละคน ให้ทุกคนในกลุ่มหมุนเวียนกันทำงานด้านต่างๆ ทั้งการบริหารจัดการงบประมาณ การประสานงาน การนำกิจกรรมสันตนาการ และการนำสรุปบทเรียนการทำงาน เมื่อทุกคนได้ลองทำทุกด้าน สุดท้ายแต่ละคนก็จะค้นพบศักยภาพและความถนัดของตนเอง

เราพยายามให้ทุกคนทำให้เรื่องงาน
เรียน และชีวิตเดินไปด้วยกัน

เมื่อกล้วยไม้ออกช่อ และหญ้าแพรกเติบโต

ถือเป็นผลสัมฤทธิ์ที่มากกว่าที่กลุ่มตั้งเป้าหมายไว้ และมากกว่าผลสัมฤทธิ์ในแง่เนื้อหาของโครงการและการขยายผลในวงกว้าง แต่การทำโครงการได้ทำให้เกิดการพัฒนาตนเองของเยาวชนในกลุ่มอย่างเห็นผล ซึ่งเกิดจากกระบวนการการเรียนรู้ภายนอกและภายในควบคู่กันที่พี่เลี้ยงจากสถาบันปัญญาปิติได้วางแนวทางไว้ให้ทางกลุ่ม

การเรียนรู้ภายนอก คือ การที่เยาวชนในกลุ่มเรียนรู้วิถีธรรมชาติและวิถีชุมชนผ่านการลงมือทำ เป็นการเรียนรู้สภาวะภายนอกในการทำงาน และขณะเดียวกัน ก็ต้องมีการเรียนรู้ภายใน คือ ย้อนกลับมาทบทวนสภาวะการทำงานภายในจิตใจตัวเองด้วยการทำงานนั้นได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในจิตใจของตัวเองหรือไม่ อย่างไร เป็นการเรียนรู้อารมณ์ความรู้สึก และพยายามปรับอารมณ์ให้เกิดความสมดุล เพื่อให้ขณะที่สมองเติบโตจากการเรียนรู้ภายนอก จิตใจก็ได้เติมเต็มไปพร้อมกันจากการเรียนรู้ภายใน

การเรียนรู้ภายนอกและภายในนี้ จะเกิดขึ้นในกระบวนการการสรุปและถอดบทเรียนการทำงานร่วมกัน หลังเสร็จกิจกรรมในแต่ละวัน โดยกลุ่มจะมีการสรุปและถอดบทเรียนในการทำงานทั้งของตนเองและกลุ่ม แลกเปลี่ยนทัศนะเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงาน กลั่นเป็นข้อคิดเพื่อเรียนรู้และนำมาปรับปรุงงานในอนาคต พัฒนาศักยภาพตนเอง และพัฒนาจิตใจให้เติบโตขึ้นอย่างน่าภาคภูมิใจ

เราจะชวนคิดว่า จะทำอะไรที่เราจะเรียน
แล้วไม่ทิ้งการทำอะไรทำส่วน เรียนอะไรที่ไม่
ต้องออกจากชุมชน แล้วช่วยกันดูแลชุมชน

หญ้าแพรกจะหยึดอยู่ และอัมชูชุมชนตลอดไป

ถึงวันนี้ที่โครงการสิ้นสุดลง แต่กระบวนการที่เยาวชนได้เรียนรู้ทั้งกระบวนการทำงานและเรียนรู้ชุมชน ทักษะชีวิตที่กลุ่มได้เรียนรู้ ทั้งการพัฒนาด้านจิตใจ พัฒนาด้านอาชีพและเศรษฐกิจ พัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์ การน้อมนำจิตใจสู่การเรียนรู้จากธรรมชาติ ล้วนเป็นการวางแผนการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความสนใจและการทำงานในชุมชนของกลุ่มเยาวชนหญ้าแพรกสาละวินเอง การเรียนรู้ทั้งหมดทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับเยาวชน ได้หล่อหลอมให้เยาวชนเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชุมชนบ้านเกิด วันนี้เราจึงพบเห็นเยาวชนหลายคนที่เลือกจะเรียนในชุมชน ทำงานในชุมชนและอยู่ในชุมชนไปพร้อมๆ กับการมีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่พวกเขาผูกพันมาตั้งแต่เกิด

“เราพยายามให้ทุกคนทำให้เรื่องงาน เรียน และชีวิต เดินไปด้วยกันค่ะ” เกศสุดา โตนิตติ หรือ ‘เกด’ ผู้จัดการสถาบันปัญญาปิติและพี่เลี้ยงของโครงการ เล่าถึงน้องๆ เยาวชนอย่างมีชีวิตชีวา

“อย่างของเจ๊ะ พอจบ ม.6 เขาก็เลือกเรียนมหาวิทยาลัยชีวิต โดยเรียนอยู่ในชุมชนและสามารถกำหนดประเด็นที่จะเรียนเองได้ เขาก็เลือกเรียนการบริหารจัดการกลุ่ม เพราะสนุกและชอบที่จะสัมพันธ์กับคน ส่วนนุ้ยเขาสนใจเรื่องสุขภาพ เขามีแปลงสาธิตเพาะกล้วยไม้ เขาก็วางแผนว่าจะมีแปลงสมุนไพรที่จะใช้ดูแลคนในชุมชน คือเราจะชวนคิดว่า จะทำอะไรที่เราจะเรียนแล้วไม่ทิ้งการทำไร่ ทำสวน เรียนอะไรที่ไม่ต้องออกจากชุมชน แล้วช่วยกันดูแลชุมชน” พี่เกดทิ้งท้ายพร้อมกับหันไปมองหญ้าแพรกต้นเล็กๆ เหล่านั้นด้วยรอยยิ้ม

ในวันที่กล้วยไม้กำลังหายไปหลายๆ พื้นที่ แต่สำหรับที่ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน กล้วยไม้กำลังกลับมาผลิดอกชูช่ออีกครั้ง เช่นเดียวกับ ผืนป่าที่กำลังจะได้รับการฟื้นฟูกลับมาสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ด้วยน้ำพักน้ำแรงของ ‘หญ้าแพรก’ ซึ่งจากที่เคยเป็นเพียงกอเล็กๆ บัดนี้เมื่อดินชุ่มชื้นได้ถูกแพร่กระจายออกไปในวงกว้าง เกิดเป็นหญ้าแพรกมากมายหลายร้อยต้น ที่พร้อมจะยืนหยัดอนุรักษ์และอุ้มชูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตนสืบต่อไป

เป็นทั้งการแก้ปัญหาในชุมชนด้วยพลังของคนในชุมชน ทั้งยังเป็นแรงบันดาลใจส่งไปถึงผู้คนในพื้นที่อื่นๆ ผ่านการลงมือทำ ว่าถึงที่สุดแล้ว หญ้าแพรกอย่างเราไม่สามารถดำรงอยู่ได้ หากไม่มีธรรมชาติ

แต่มีเพียงหญ้าแพรกอย่างเราที่แหละ ที่จะอุ้มชูให้ธรรมชาติสามารถดำรงอยู่ได้

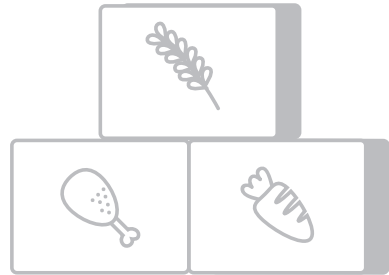
สรุปขั้นตอนการทำงาน

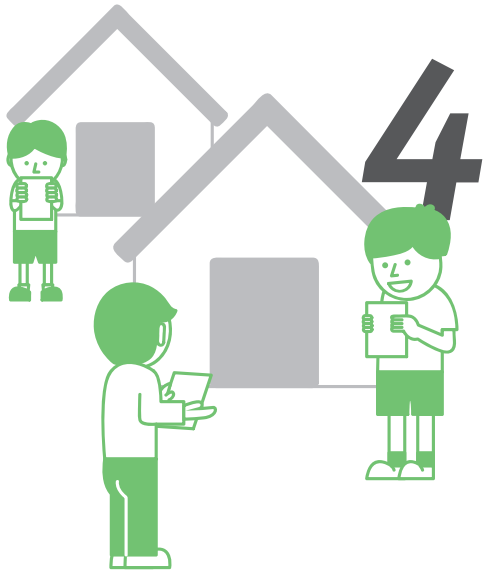
ป่าถูกบุกรุกและถูกทำลาย

กลุ่มเยาวชน 'หญ้าแพรกสาละวิน'
รวมตัวกันฟื้นฟูป่า

ชวนผู้รู้และแกนนำชุมชนสำรวจป่าต้นน้ำ
และพันธุ์กล้วยไม้ในป่าสาละวิน

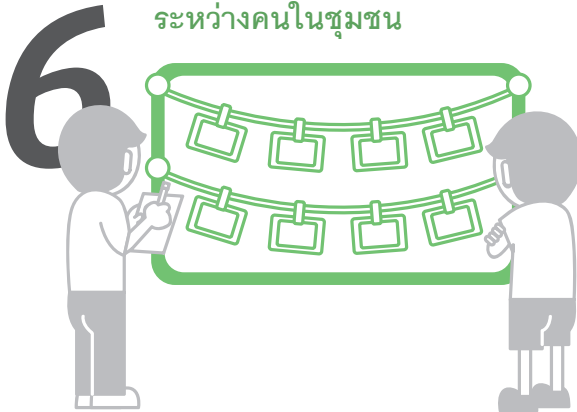

รวบรวมข้อมูลและภาพถ่ายจากการ
สำรวจมาจัดเวทีนำเสนอข้อมูลต่อ
คนในชุมชน

บวชป่าและเพาะพันธุ์กล้วยไม้คืนสู่ป่า

ร่างกติกาการดูแลป่าต้นน้ำร่วมกัน
ระหว่างคนในชุมชน

เกิดค่ายเชื่อมโยงปัจจัย 4 เข้ากับพื้นที่
ป่าต้นน้ำ 'อาหาร ยา ผ้า บ้าน'

สิ่งที่ได้เรียนรู้

สุรดา หนูนพุกษา (เบีม)

กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สถาบันการศึกษาทางไกล

“เด็กๆ โตมาจะไม่รู้จักกับป่า อาหารจะไปหาที่ไหน เราจึงต้องอนุรักษ์ป่าไว้ การได้มาทำโครงการทำให้ผมเปลี่ยนไปมาก ได้ประสบการณ์เยอะขึ้น รู้จักการทำงานมากขึ้น กล้าพูดกล้าแสดงออกมากขึ้น”

อำภา ธวัชวิฑูรย์ (นุ้ย)

กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาสาธารณสุขมูลฐาน

“ก่อนเข้ามาทำโครงการเป็นคนไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้านำเสนอ ไม่กล้ามานั่งเป็นกลุ่มพูดคุย ไม่รู้จักการวางแผน แต่พอเข้ามาทำโครงการจึงได้รู้จักคำว่าวางแผนและได้ทำงานใหญ่อย่างการจัดค่าย”

อัมภิกา บุญทวีสุขใจ (เจ๊ะ)

กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน (มหาวิทยาลัยชีวิต) สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาชุมชน

“รู้สึกว่าได้ทำอะไรเพื่อสังคมมากขึ้น จากการทำกิจกรรม เช่น การบวชป่าทำให้เราได้รู้จักการวางแผน การสำรวจป่าทำให้เริ่มคิดถึงคนอื่นมากกว่าตัวเอง สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้จากการวางแผน ได้ทำงานร่วมกับคนอื่น ได้เจออุปสรรค ความล้มเหลว ความทุกข์ และได้รู้จักความสุขที่แท้จริง รู้สึกดีที่ได้ทำ ไม่ใช่เพียงประโยชน์ส่วนตัวแต่ทำเพื่อคนอื่นด้วย”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

เกศสุดา โตนิติ (เกต)
ผู้จัดการสถาบันปัญญาปิติ

ร่วมหนุนเสริมกระบวนการในการทำงานในชุมชน บทบาทสำคัญคือ เป็นพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาในพื้นที่ โดยเน้นกระบวนการในการมีส่วนร่วม หนุนเสริมการทำงานให้สอดคล้องกับ วิถีชุมชนและความสนใจของทั้งกลุ่ม เยาวชนและชุมชน พร้อมช่วยให้เกิด การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น เรื่องทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เรื่อง การหาอยู่หากิน เรื่องสภาพปัญหาใน ชุมชน เรื่องเยาวชนในชุมชนเพื่อสร้าง การมีส่วนร่วมของการทำงานร่วมกัน ทั้งภายในและภายนอก

โครงการกล้วยไม้คืนสู่ป่าเพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำ
โดย : กลุ่มหมู่บ้านแพรกสาละวิน จ.แม่ฮ่องสอน

หัวหน้าโครงการ

นายสุรดา หนุนพฤษา

คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวอำภา รัชชวิฑูรย์
2. นางสาวอัมภิกา บุญทวีสุขใจ
3. นางสาวศิกา หยกสิริผลลาภ
4. นางสาวพรพนา แยมสกลิต
5. นางสาวพรรณี จารูวีวรรณ
6. นายพะจ่อแจ แยมสกลิต
7. นางสาวภาสินี นาวาสมบูรณ์

ที่ปรึกษาโครงการ

1. นางเกศสุดา โตนิติ
สถาบันปัญญาปิติ

